

A külső biztonságpolitikai környezet és annak komplexitása

Bács Zoltán György

Minden társadalomban vannak és elkerülhetetlenek a belső érdekellentétekből, vélemény- és világnézeti, kulturális és vallási különbségekből, a társadalmi csoportok egyedei szocializációs háttéréből adódó sűrűlódások, esetleg konfliktusok. Ezeknek mint a belső nemzetbiztonsági környezet elemeinek figyelemmel kísérése, a veszélyes összefüggések és jelenségek feltárása, illetve részben kezelése – más államigazgatási szervek mellett – a nemzetbiztonsági struktúrák feladatkörébe tartozik. A nemzetbiztonsági környezet két ponton válik külsővé:

- amikor a nemzetbiztonsági helyzetünkre bármilyen hatást gyakorló, kihívást, kockázatot vagy fenyegetést jelentő események következnek be;
- amikor a magyarországi joghatósággal meghozott döntéseket más államok mint saját nemzetbiztonságukra nézve kihívást, kockázatot, illetve veszélyt jelentő tényezőt értékelik.

Mindkét esetben elengedhetetlen ezeknek a tényezőknek a feltárása, azonosítása, elemzése és értékelése ahhoz, hogy a megfelelő – szakmai vagy politikai szinten – döntést lehessen hozni.

Az összefüggések jellegéről

„Minden összefügg mindennel.” A megállapítás irodalmi megerősítését Bulgakov *A Mester és Margarita* című művében¹ is megtaláljuk, de szívesen idézik az összekövés-elméletek hívei is. Az, hogy az események, azok ok-okozati összefüggéseinek kiterjedése az időben és a térben, vagyis az események a mérhető idő vonalán és földrajzilag is meghatározható helyen, egyre összetettebb, sokrétű és sokszintű kapcsolatban állnak, a globalizáció körülményei között nyilvánvaló. Ennek alapján célszerű megvizsgálni, melyek azok a nagyobb összefüggési hálózatok, amelyek hazánk nemzetbiztonsági helyzetére hatással vannak, vagy lehetnek.

¹ Lásd Mihail A. Bulgakov: *A Mester és Margarita*. (Ford. Szöllősy Klára.) Budapest, Európa, 2019.

Ha a tényezőket egy amorf, fizikai paraméterekkel nem rendelkező, virtuális térbe helyezett mátrix hálózati elemeiként szemléljük, akkor az elemek közötti közvetlen és közvetett összefüggések, az azokból következő további események mint következmények idővonalra helyezve adhatnak képet az adott jelenség – gyakorlatilag bármelyik jelenség – okairól, előzményeiről, ezek időrendjéről, közvetlen vagy közvetett, tetszőleges irányú kihatásáról.

Figyelemre méltó, hogy bármelyik szintű, tehát globális, regionális, interregionális vagy helyi jelenség levezethető a felette álló szinteken végbement, összetett változások következményeként. A globális jelenségek pedig az alsóbb szinteken jelentkező, „utójelenségek” vagy „következményjelenségek” lépcsőzetes, szintenként felfelé haladó, kumulált hatásaként, valamint a jelenségeket kiváltó döntéshozatali tényezőknek a kumulált hatásra hozott válaszingedményeiből táplálkozva, körforgásszerűen alakulnak ki.

A nemzetbiztonsági környezetre ható tényezők

Klimatikus változások és hatásuk

Az utóbbi évtized meteorológiai adatai azt mutatják, hogy különböző okokra, így a szén-dioxid-kibocsátás növekedésére, illetve az üvegházhatás erősödésére visszavezethetően, folyamatos a Föld atmoszférájának, a világtengerek és beltengerek vizeinek felmelegedése. Ennek egyenes következménye a nagy tömegek számára alapvető ellátást biztosító haszonnövények termőterületének megváltozása, eltolódása épp a felmelegedés miatt. Tudományos vizsgálatok szerint „1992 és 2017 között 6400 milliárd tonna jég tűnt el. A mérések kezdetén még csak évi 81 milliárd tonna jég olvadt el, ami a 2010-es évekre évi 475 milliárd tonnára nőtt. Mindez elég volt ahhoz, hogy 17,8 milliméterrel megemelkedjen a globális tengerszint, ami több part menti áradást és eróziót okoz.”² Sok növény hőtűrő képessége csak bizonyos területeken teszi lehetővé azok termelését, így a talaj nedvességtartalmának, összetételének, a környezet általános hőmérsékleti paramétereinek megváltozása alapvetően befolyásolja a haszonnövények termelését és az állattenyésztést. Az természetes, hogy amennyiben egy országban a klimatikus változások miatt élelmiszertermelési válság következik be, ennek kezelése

² Tóth Balázs: Hatszorosára gyorsult a jégtakarók olvadása. *Index*, 2020. március 12.

már nem pusztán gazdasági kihívás, hanem kifejezett nemzetbiztonsági kockázati tényező, amelynek kezelése komplex, nem csak gazdasági intézkedéseket igényel.

Ugyanilyen hatást vált ki, ha a tengerparti, sűrűn lakott városok egyes részei – elsősorban a gazdaságilag, politikailag és társadalmilag is folyamatos válságjelenségekkel, konfliktusokkal küzdő ázsiai és afrikai országokban – időközönként vagy folyamatosan víz alá kerülnek. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a tengeri és folyami áradások intenzitása megnőtt, a korábban tapasztalt vízmennyiség többszöröse hosszan tartó, elhúzódó gazdasági, társadalmi veszélyhelyzetet okozott, az árvizek, cunamik, tornádók és hurrikánok halálos áldozatainak száma jelentősen megnőtt. Nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi időszakban érvényes építési előírások alapján épített szerkezetek, lakó- és kereskedelmi ingatlanok, közlekedési infrastrukturális létesítmények, védművek a megváltozott terhelést – szél- és víznyomást, statikai problémákat – már nem tudják elviselni.

Nem kell különösebben magyarázni, hogy a katasztrófa sújtotta területeken az államigazgatási intézmények működtetése is ellehetetlenülhet, azt csak a különleges jogrend körülményei és jogszabályi feltételei között lehet fenntartani. Bármilyen hasonló helyzet rendkívül súlyos biztonsági és nemzetbiztonsági, valamint rendészeti és rendvédelmi kihívás. Ennek oka, hogy ilyen helyzetekben bármilyen indíttatással fellépő, de az adott jogi igazgatási rendszert megkerülő vagy konkrétan az ellen fellépő, akár spontánul létrejövő csoport a helyzet miatt gyors radikalizációs folyamatot indíthat el, amelynek pusztta megjelenése és tevékenysége is nemzetbiztonsági kihívás, illetve kockázat lehet. Az ilyen öntörvényű vagy öntörvényűnek látszó magatartás esetleg nehezen kezelhető és könnyen átszaphat csoportos, szervezett vagy spontán erőszakcselekményekbe. Ezek célja, hogy az igazgatásban, ellátásban, szolgáltatásokban felmerülő nehézségeket, anomáliákat saját eszközökkel esetleg személy, személyek vagy csoportok elleni erőszakkal oldják meg. Az ilyen, régóta lappangó, mélyen gyökerező, összetett politikai, gazdasági és társadalmi aránytalanságok miatt felhalmozódott feszültségek esetében a közigazgatási, ellátási, szolgáltatási és rendvédelmi funkciók zavarai nem okai az erőszakos megnyilvánulásoknak, csak kiváltják azokat. Ez viszont már meghaladja a nemzetbiztonsági kockázat szintjét, ez már komoly veszély, hiszen a cselekmények célja a kormányozhatóság eszközeinek, a közigazgatási intézményeknek a támadása vagy rábírása bizonyos intézkedések megtételére vagy meg nem tételére az erőszakcselekmény vagy annak végrehajtásával történő fenyegetés hatására. Ezek a szavak már ismerősek: a terrorizmus szinte valamennyi meghatározásában megtalálhatók.

Társadalmi tényezők

Egyes régiókban, leginkább a migrációs célországokban mint befogadó államokban az aktív, munkaképes lakosság számának csökkenése, a társadalmak előregedése egy sor hátrányos, tartós intézkedést tesz szükségessé. Ilyen például az öregséginyugdíj-korhatár hazánkban is előre látható kényszerű emelése, abból a célból, hogy a nemzeti össztermék, illetve a gazdasági fejlődés ne csak fenntartható, de folyamatosan növelhető is legyen. Ebben maguk az öregséginyugdíj-korhatárt elérők és a már nyugdíjas korúak is érdekeltek, mivel az ellátottak körének bővülése mellett a rendelkezésre álló nyugdíjalap változatlan vagy csökkenő nagysága esetén nyilvánvalóan az egy főre eső nyugdíj nagysága is csökken. A nemzeti össztermék előállításában részt vevő, egyre nagyobb és összetettebb szakképzettséget igénylő új munkavállalók munkába állítása – az igényelt felkészültség miatt is – folyamatosan akadozik.

Egyre gyakoribb, hogy a szakképzett munkaerő hiánya, a pótlás lassúsága, a szakképzettséggel szemben támasztott alapvető felkészültségi követelmények és a végzettség minőségi kritériumainak kényszerű csökkenését eredményezi, azzal a szándékkal, hogy az alacsonyabb kvalifikációjú munkavállalók képzését a munkavégzés mellett megoldják. A magas nemzeti össztermék alapján a korábban magas életszínvonalat, fejlett szociális hálót biztosító országok gazdasági eltartóképesége is csökken, ami a hátrányos helyzetű régiókból érkezők tömeges befogadása miatt újabb és intenzívebb társadalmi konfliktusokat gerjeszt. Ezek az újabb, vitára, sűrlődésre alkalmat szolgáltató, potenciálisan konfliktusgerjesztő tényezők – amennyiben a csökkentésükre, megszüntetésükre szolgáló intézkedések késnek vagy elmaradnak – fokozatos radikalizálódáshoz vezethetnek.

Az eltérő kultúrájú csoportok eltérő társadalmi elfogadottsága miatt etnikai, vallási konfliktusok bontakozhatnak ki, amelyek csak súlyosbítják a többségi társadalom belső konfliktusait a befogadandókkal kapcsolatban. A helyzet még súlyosabb, ha a befogadó társadalmat is régebben gyökerező etnikai, vallási ellentétek osztják meg folyamatosan. A befogadásban reménykedők, menedéket keresők marginalizált helyzete, a felzárkózás objektív és szubjektív akadályai elősegíthetik a radikalizációt.³ A marginalizálódás növekedése, az ebből adódó munkaerő-

³ A felzárkózás objektív akadályaihoz sorolhatók például a megfelelő intézmények hiánya, az oktatók, nyelvet ismerő segítők hiánya, az anyagi-technikai háttér hiánya, a szükséges források hiánya, a meg nem kerülhető döntések elmaradása stb. Szubjektív akadály, ha a potenciális befogadó közeg, társadalmi réteg, csoport elutasítja a befogadandókat, illetve ha a befogadandók utasítják el a beilleszkedéshez szükséges magatartásformák elfogadását.

piaci leszakadás, ha csak kismértékben is, de a fejlődő társadalom színvonalához viszonyított életminőségben is megjelenő különbség egy újabb tényező, amely óhatatlanul erősítheti a radikalizálódást, illetve a bűnözés szervezett formáinak meghonosodását, ideértve a kábítószer-bűnözést, illetve a terrorizmussal szorosan együttműködő nemzetközi szervezett bűnözést is. Nem kell hosszan keresni az összefüggéseket, hogy a felsorolt tényezőknek milyen jelentőségük van a nemzetbiztonság szempontjából, illetve mekkora hatással vannak a külső környezet alakulására, következésképpen milyen új feladatokat jelentenek a nemzetbiztonsági struktúráknak.

Demográfiai tényezők

Ha az előbbieken a klimatikus változások alapján mutattuk be a külső nemzetbiztonsági környezetben komplex kockázatok megjelenési lehetőségét, most egy másik, rendkívül komolyan veendő tényezőcsoportot vizsgálunk meg. Az úgynevezett jóléti társadalmak egyik jellegzetessége a munkaképes és gazdaságilag aktív lakosságcsoport csökkenése, a társadalom előregedése. Ennek velejárója a társadalmi össztermék előállításában részt vevők számának csökkenése, amelyet a belső erőforrásokra támaszkodó innováció, valamint az egyre nagyobb szerephez jutó mesterséges intelligencia (MI) mellett a külső, nem az adott országban született munkaképes csoportok bevonásával, képzésével és integrálásával lehet ellensúlyozni. Amennyiben ez a folyamat harmonikus keretek között megy végbe, a társadalmi eltartóképesség egyensúlyban marad, sőt növekszik. A harmonikus körülmények fenntartása nemzeti biztonsági érdek.

Ezzel párhuzamosan, a klimatikus változásokkal is sújtott ázsiai, afrikai és latin-amerikai térségben relatív túlnépesedés tapasztalható, amely helyi gazdasági, társadalmi okainak vizsgálata nem témája jelen fejezetnek. A túlnépesedés relativitását az jelenti, hogy az érintett országok egy főre vetített társadalmi összterméke csökken, illetve nem követi, vagy csak lassan a népesség abszolút növekedését, ideértve a helyi gazdasági és kényszermigrációban részt vevőket is. A társadalmi eltartóképesség nyilvánvalóan csökken, az amúgy sem igazán fejlett ellátórendszerek és közintézmények – egészségügy, oktatás, élelmiszer-ellátás, szociális ellátás, közigazgatás – nem képesek megbirkózni az erőforrásaikat meghaladó igényekkel, elvárásokkal. A társadalmi eltartóképesség romlásával folyamatossá válik az egészségügyi ellátás romlása, a túlnépesedett és súlyosan veszélyeztetett térségekben az ellátás kritikus állapota, az akut betegségek

folyamatos jelenléte, esetenként járványok megjelenése és gyors terjedése, a gyermekhalandóság várható növekedése az egyes régiókban.

A fenti két alapjelenségből következően kialakul és a történelmet végigkíséri a gazdasági vagy megélhetési célú, politikailag alapjában véve közömbös migráció. A politikai közömbösség nem jelenti azt, hogy az önmagában politikailag semleges migráló csoport nem szolgálhatja más érdekcsoportok érdekeit pusztán helyzetével, illetve az ebből fakadó mozgásával. A migráló csoport, legyen az bármilyen származású vagy kulturális gyökerű, tetszőleges helyen szocializálódott entitás, megjelenése, tartózkodása egy vele nem azonos összetételű és eltérő szocializációjú közegben könnyen politikai viharok középpontjába sodorhatja a legjámborabb csoportot is. Ez a folyamat már alapesetben is nemzetbiztonsági kihívást, de inkább kockázatot hordozhat, vagyis a külső nemzetbiztonsági környezet elemzésénél és értékelésénél bármilyen csoport célirányos vagy áthaladó mozgását már a lehető legkorábban figyelemmel kell kísérni. A határokon kívüli információ megszerzésében, ellenőrzésében, az információs ciklus első szegmensében nagy szerep hárul a konzuli szolgálatra, illetve valamennyi, kapcsolati hálóval rendelkező külképviseleti szervre.

A gazdaságilag (és más szempontokból is) hátrányos vagy kritikus helyzetben lévő térségekből a természetes, gazdasági, megélhetési migráció célterülete a fejlett szociális hálóval és ellátórendszerekkel rendelkező jóléti társadalmak. Az a tény, hogy a beérkező csoportokból csak egy kisebb csoport jöhet számba mint potenciális munkaerő, komoly megterhelést jelent bármely ország szociális és ellátórendszerének, nem beszélve a társadalmi termelési folyamatból kimaradó csoportok okozta társadalmi feszültségről.

A potenciális befogadó országok irányába a kibocsátó országokból folyamatos, ám változó intenzitású migráció – legyen szó politikai, gazdasági, megélhetési, humanitárius vagy más okokra visszavezethető elvándorlásról – nagyon nehezen előzhető meg. A megelőzés alapvetően nehezíti, hogy a segítségnyújtásra kész országtól, országoktól távol éles társadalmi konfliktusokkal terhelt térségekben zajló folyamatos radikalizáció közepette kell a helyi körülményekhez nem mindig illeszkedő politikai, gazdasági, oktatási és társadalmi eszközökkel elősegíteni az olyan körülmények kialakítását, amely nem generálja, hanem inkább visszafogja a migrációs hajlamot. A kibocsátó országokban történő munkahelyteremtés és a létbiztonság kialakításának erőforrásigénye hosszú időszakra – esetleg évtizedekre is tehetően – rendkívül magas, rentabilitása negatív, az ott alkalmazott pénzügyi, gazdasági, ipari, oktatási, képzési és munkaerőpiaci befektetések hosszú ideig nem profitképesek. Ez önmagában is negatív hatást gyakorol több

potenciális befogadó, de segélynyújtásra képes és hajlandó ország gazdaságára, társadalmára, és ezen keresztül közvetlenül is visszahat a nemzetközi konfliktusmegelőző képességre.

Tekintettel arra, hogy a migrációs folyamat mint nemzetbiztonsági kockázat jelentős erőket köt le, így még a kibocsátó országban hozott megelőző intézkedések esetén is a teljes költséghez feltétlenül hozzá kell számítani a potenciális befogadó célországban belüli konfliktusmegelőzés és konfliktuskezelés primer és szekunder költségeit. Nyilvánvaló tehát, hogy a rövid idő alatt kifizetendő rendészeti, idegenrendészeti, nemzetbiztonsági szükségletek és költségek fedezése, illetve a hosszú távú megoldás érdekében mozgósítandó erőforrások jelentősen terhelik a társadalmi-gazdasági fejlődésre, fejlesztésre fordítható forrásokat, tehát hatása a társadalmi-gazdasági össztermék csökkenése, illetve a bővített újratermelésének, a GDP növekedésének akadályozása.

Gazdasági tényezők

A makrogazdasági, világgazdasági tényezők egy része folyamatosan a saját figyelmének központjában van. Ami viszont a makrogazdasági, világgazdasági tényezőkön kívül esik, az a mikrogazdasági szintje a gazdaságnak. Ez a szint, ahol a társadalmat alkotó rétegek és csoportok számára legfontosabb műveletek zajlanak: áruk cserélnek gazdát, szolgáltatásokat vesznek igénybe, banki műveleteket hajtanak végre. Ebből következően a mikrogazdasági szinten bekövetkező bármilyen változás, akár az árképzésben, akár az ár-érték arányban, akár az árak adótartalmában, a nemzetközi elszámolásokban és banki műveletekben használt árfolyamokban, azonnal jelentkezik a lakosság körében. Ez az a szféra, ahol a változásokra legérzékenyebb kis- és középvállalkozások működnek, amely közvetlen, szinte napi kapcsolatban van a lakosság széles rétegeivel, vagyis adott esetben hangulat-, illetve véleményformáló szerepet is betölthet.

A kis- és középvállalkozások kitettsége, sebezhetősége mind rendészeti, rendvédelmi, mind pedig nemzetbiztonsági szempontból nyilvánvaló. Könnyen beilleszkednek a lakossági környezetbe, ezért fontos szerepet játszhatnak a nemzetbiztonsági szempontból veszélyes kapcsolattartásban a bűnözői csoportok, a nemzetközi szervezett bűnözés és a terroristahálózatok hálózati személyei között. Szerepük a pénzmosásban, a terrorfinanszírozásban is megkerülhetetlen, tevékenységük során folyamatosan információhoz jutnak a megbízóik számára fontos körülményekről. Tevékenységük, mozgásuk, kapcsolatrendszerük legális

lábakon is áll. Az ilyen „kettős háttérű” (legális tevékenységet folytató, de bűnözői körökhöz kötődő) vállalkozások hatása a tevékenységi területükön hatással lehet az élet sok területére. A jogszerűen működő vállalkozások szakmai kamaráinak helyzetét és kapcsolatait felhasználva, érdekeiket szakpolitikai szinten is érvényesíthetik, sőt a lakossági kapcsolataik révén még az önkormányzati választásokra is hatással lehetnek.

Politikai tényezők

Ha a politikai tényezőket kezdjük elemezni, komoly kihívással találjuk szemben magunkat. A globalizációs folyamatok felgyorsították a különböző térségekben zajló politikai változások hatásainak terjedését más világrészekre és országcsoportokra. Ennek egyenes következménye a jobb, magasabb szintű és hatékonyabb nemzetközi együttműködés igénye. A 20. század utolsó évtizedei és a 21. század első két évtizede számos fájdalmas példával támasztotta alá a fenti kritériumoknak eleget tevő nemzetközi összefogás szükségességét – több más terület mellett – a terrorizmus elleni harcban.

A terrorizmus elleni harc

A nemzetbiztonság külső körülményei között a 20. század utolsó évtizedeitől kezdve növekvő szerepet játszott az iszlám dogmatikájával leplezett, de valójában politikai tartalmú és célú terrorizmus. Ennek az időszaknak a legjellemzőbb vonása a kíméletlen, lehetőleg tömeges halálos áldozatokkal járó, különböző módokon, eszközökkel és helyszíneken végrehajtott erőszakcselekmény. A terrorizmusellenes nemzetközi összefogásnak és koordinált harcnak köszönhetően a terrorizmus változásra kényszerült. Ezt az alábbi két szóval lehet jellemezni: taktikai paradigma-váltás és diverzifikáció.

A paradigmaváltás jelentősége abban áll, hogy a korábbi, erőszakra és megfélemlítésre alapozott, gyors, agresszív pozícionyerési taktika helyett egyre nagyobb teret nyer a lassú, csendes területfoglalás. Ennek eszköze a terrorfinanszírozás diverzifikációja, vagyis az, hogy a terrorszervezet vagy -csoport működéséhez, befolyásának fenntartásához, a terrorcselekmények anyagi, technikai és logisztikai előkészítéséhez, valamint a támadások végrehajtásához szükséges anyagi, pénzügyi erőforrásokat egyre több, szerteágazó, nagyon gyakran legális vagy

legális vállalkozással fedett tevékenységből biztosítsák. A diverzifikáció színtere a gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi, turisztikai és vendéglátási infrastruktúra, végrehajtói a vállalkozások, a pénzváltótól az emléktárgy- és régiségkereskedésen, élelmiszerüzleteken, szállodákon, utazási és szállítmányozási cégeken keresztül egészen a bankokig, a kulturális, sport-, közösségi és humanitárius szervezetekig. Ezek megjelenése és terjedése, legális vállalkozásokon és szervezeteken keresztül végrehajtott fokozatos és folyamatos behatolása nemcsak a jóléti társadalmakba, de néhány olyan országba is, ahol a gazdasági, társadalmi térnyerést követően jelentős politikai támogatásra is találhatnak, megnöveli a nemzetbiztonsági szervezetek amúgy sem kevés feladatát, hiszen a nemzetbiztonságra negatív hatással lévő szervezet harmadik, sőt negyedik országokon keresztül, kívülről is utat találhatnak országunkba.

Belpolitikai tényezők

A politikai válaszokat és megoldásokat igénylő, előbb felsorolt globális klimatikus és társadalmi tényezők, valamint a később még említendő gazdasági tényezők többszörösen összetett, kumulált hatása folyamatos kihívást jelent a kormánynak. Nézzünk egy példát: a klimatikus viszonyok miatti termékszerkezet-változtatás ugyan csak lassan befolyásolja a mezőgazdasági termelést, de a termésátlagok változása, a várható termés és a fogyasztásra, vagyis a lakosság élelmiszerellátásának folyamatos biztosítására, valamint felhalmozásra szánt mennyiségek közötti arány azonnali intézkedéseket tehet szükségessé. Amennyiben a termés a szükségesnél több, úgy kínálatként jelenik meg a felesleg a nemzetközi piacon. Ha a termés szerényebb a vártnál, a hiányt behozatalból kell fedezni, ami a költségvetési előirányzatok átcsoportosításával, a szükséges pénzügyi fedezet megteremtését szolgáló pénzügyi tevékenységgel is járhat. A fogyasztás növekedése, vagyis adott esetben a különböző okok miatt migráló csoportok ideiglenes vagy tartós befogadása olyan gazdasági erőforrásokat is igénybe vehet, amelyek miatt a lakosság tervezett életszínvonal-emelkedése is veszélybe kerülhet. Valamennyi gazdasági ágban a tervezett folyamatoktól való kényszerű eltérés, amelyet a leggyakrabban külső, általunk nem vagy nehezen befolyásolható tényezők váltanak ki, óhatatlanul a belpolitikai viták kiéleződéséhez vezet. Ezt a helyzetet tovább bonyolítja a politikai ellentét a befogadás vagy be nem fogadás kérdésében, a kulturális kompatibilitás, a vallási tolerancia vagy intolerancia, a szakképzett munkaerő pótlásának nehézségei az iparban, a termelő szférában, a szolgáltatások

sok területén, illetve az ehhez szükséges oktatási-képzési, felkészítési lehetőségek különböző gyengeségei.

Nem egyszerűsíti a helyzetet a más ágazatokban tapasztalható, foglalkoztatást nem találó, felesleges munkaerő okozta feszültség sem. Ezek a nehezen, csak hosszú idő alatt megoldható feladatok ismét csak a radikalizációs tendenciákat erősítik, táptalajt adva újabb szélsőséges nézeteket valló csoportok megjelenésének, a már meglévő csoportok további radikalizálódásához, összefonódásához, a radikalizáció esetleges átfordulásához erőszakcselekményekbe, illetve a társadalom periferiáján élő csoportok spontán vagy rosszabb esetben nemzetbiztonsági kockázatot vagy veszélyt jelentő csoportok által történő, indukált radikalizálásához. A társadalmi feszültségek, sűrűlódások, konfliktusok dinamikájának megértése, a várható komplex fejlődési irányok értékelése és az egyes lehetőségeket figyelembe vevő forgatókönyvek kidolgozásában való elengedhetetlen részvétel sok szempontból megköveteli a nemzetbiztonsági szervek gyorsabb reagálását, átfogóbb véleményalkotását. Az előbbi gondolatok nem fogják át a társadalmi tudatállapotról ható különböző tényezők valamennyi csoportját, de képet adnak az esetleg távolinak tűnő tényezők egymásra hatásáról, illetve egymásra épüléséről. Ennek a komplex és dinamikus erőviszonyrendszernek a rövid reakcióidejű figyelemmel kísérése, elemzése és értékelése talán korunk egyik legnagyobb szakmai kihívása.

Külpolitikai tényezők

A külpolitikai tényezők azok, amelyeken keresztül a nemzetbiztonság külső környezete a legláthatóbb módon érzékelhető. Hazánk esetében a globális erőviszonyokban tapasztalható bármely rezdülésnek, eltolódásnak komoly jelentősége van, hiszen nemcsak geopolitikai helyzetünk miatt, de kül- és gazdaságpolitikai kapcsolatrendszerünk miatt is a NATO-hoz, illetve az Európai Unióhoz fűződő legszorosabb kapcsolataink mellett jó kapcsolatokra, kiegyensúlyozott viszonyra törekszünk a politikailag és katonailag is szemben álló erőközpontokkal, illetve azok szövetségeseivel. Az elmúlt évtizedekben kialakított kapcsolatrendszerünk, elsősorban gazdasági és diplomáciai érdekeink kiterjednek több olyan országra is, ahol jelenleg hagyományos katonai műveletek folynak.

Ha a globális szembenállás mellett a regionális helyzetre fordítjuk figyelmünket, azonnal nyilvánvalóvá válik a globális ellentétek megjelenése regionális szinten. A vesztfáliai béke után kialakult, a mai geopolitikára is kiható államközi viszonyok során térségünk sajnálatosan mindig a régióközi, más szóval interregionális,

ütközőzónában volt. Térségünk bármely államának belpolitikai hullámszásait a világpolitikában meghatározó szerepet betöltő bármely szereplő – és itt már nemcsak az úgynevezett állami szereplőkre kell gondolni, de a terrort mint érdekérvényesítési eszközt alkalmazó nem állami szereplőkre is – igyekszik kihasználni, pozíciókat szerezni, illetve megszerzett pozícióit megerősíteni. Mindezt folyamatosan, egyes hazai társadalmi csoportok, egyesületek, közösségek körében végzett beépüléssel, támogatással, a kapcsolattartás – és mondjuk ki nyíltan –, a hálózatépítés új formáinak felhasználásával.

Ezeket a kihívásokat csak súlyosbítja a történelmileg megörökölt problémák egész sora, amely folyamatosan terhet jelent néhány szomszédos országgal fenntartott kapcsolatunkban. Ezeket a megoldatlan konfliktusokat bármilyen, fejlődésünkkel, biztonságunkkal ellentétes érdekből könnyű kihasználni, és a valós nemzeti, ezen belül a nemzeti biztonsági és nemzetbiztonsági érdekeink ellen felhasználni. Ebből is látható, hogy az európai térségnek az 1990-es években elkezdődött kitágulása, a gazdasági együttműködés majdnem három évtizedes magasabb szintje ellenére az ezekben rejlő politikai, társadalmi, kulturális lehetőségek kiaknázása még számos kívánnivalót hagy maga után.

A külső nemzetbiztonsági környezet komplexitásának vizsgálata során nem szabad figyelmen kívül hagyni azoknak az országoknak, illetve szervezeteknek a kommunikációs stratégiáját és taktikáját, amelyekkel érdekeink érvényesítése során interakcióba kerülünk. Ez az interakció részünkről lehet passzív, vagyis nem kezdeményezőként lépünk fel, de a másik fél kezdeményezésének célpontja vagyunk, kommunikációs stratégiája részben vagy egészében ránk is irányul. Az aktív interakció amikor mi lépünk fel kezdeményezőként egy kapcsolat kialakításában a másik féllel egyeztetett módon. Ekkor a kommunikációs stratégia kialakítása, az eszközök, módok, fórumok, a kifejezések megválasztása éppen a stratégiaiilag fontos kapcsolatok érdekét szolgálja a kölcsönösség alapján.

Az ellenséges kommunikációs stratégia forrásainak, eszköztáranak, követőinek és továbbítóinak feltárása ugyanúgy a külső nemzetbiztonsági környezet stabilitásának fontos eleme, mint az előbbi bekezdésekben vázolt környezeti, demográfiai, politikai, gazdasági és társadalmi kihívások kezelése. Éppen ezek összefonódása teszi komplexszé a külső nemzetbiztonsági környezetet.